

Gostilna Vovko na Ratežu

Na vrhu klanca na Ratežu, na križišču, kjer se od glavne ceste, ki drži od Novega mesta na Šentjernej, odcepi na eni strani cesta za Brusnice in Gabrje, na drugi pa za Gumberk in Otočec, je bila še pred dobrimi 30 leti velika mlaka, v kateri so napajali živino. Ribničan se je vračal z dolge poti, na kateri je od vasi do vasi prodajal suho robo, še več pa je je zamenjal za žito in ga sedaj v vrečah peljal domov. Ustavil je ob mlaki in šel čez cesto k Vovkotovim, ki so imeli pušenšank, na pijačo in pomoževat z Vovkotovim Janezom. Žejen konj je potegnil voz v mlako, kjer se je v blatu prevrnil. Prav na mestu, kjer se je žito napojilo vode iz rateške mlake, danes stoji znana gostilna Vovko.

Stara rodbina Vovko izhaja iz zaselka Brezje, gre le za tri hiše sredi gozda med Ratežem in Brusnicami. Svoje čase so bili pravi veleposestniki, saj je njihova posest obsegala kar 98 hektarjev gozda, če si takrat imel 100 ha, pa si lahko imel svoje lovišče; ob velikanski gozdni posesti so Vovkotovi imeli še veliko obdelovalne zemlje, njihov je bil tudi največji vinograd na Tolstem vrhu. Vovkotova Rezka je dala brusniški cerkvi zemljo, na kateri so uredili pokopališče, božjo njivo, za to pa zahtevala, da brusniški župnik vsako leto v farni cerkvi poje dve maši za rajne Vovkote, po domače Brezljane. A danes je to pozabljeno.

Trden kmet France Vovko iz Brezja, po domače Brezljan, je za ženo vzel Ančko Zorko z Mokrega Polja. Ta mu je rodila dva otroka, leta 1898 hčerko in tri leta zatem sina Franceta. Ančka je kmalu umrla in mladi vdovec se je drugič oženil z Rezko, sestro pokojne žene. Z Rezko je imela Brezljanov France še tri otroke: Janeza (roj. 1906), Lojzka (1909) in Pepco (1913). Leta 1916, sredi prve svetovne vojne, ko je bilo najstarejšemu, Janezu, 10 let, je France Vovko umrl, star komaj 38 let, in za-

BREZLJANOVA REZKA – Edina ohranjena fotografija Rezke Vovko, po domače Brezljanove, je nastala okoli leta 1918, ko je bila, že vdova, s hčerko Pepco (stoji spredaj), kasnejšo znano brusniško gostilničarko Hudoklinovo, na obisku pri svojih domačih, Zorkovih na Dol. Mokrem Polju. Z njo in malo Pepco so se pred Zorkovim podom fotografirale še njeni svakinji (stojita ob straneh) in Zorkova dekla. Čeprav Rezka sedi, se vidi, kako velika ženska je bila.

pustil vdovo Rezko s petimi otroki, dvema iz prvega zakona z njeno sestro Ančko in tremi njunimi. Rezka je bila še za današnje, kaj šele za tiste čase ne navadno velika ženska, saj je v višino merila krepko čez 190 cm. Tako kot je bila velika, je bila tudi odločna in odrezava. Ob nedeljah, ko se je praznje oblečena in pokončna s kolesljem pripeljala v Brusnice k maši, so jo pred cerkvijo čakali dinarji, da bi si z delom "v tabrhu" na velikem Vovkotovem gruntu olajšali hudo stisko in preživeli družino s številnimi lačnimi usti. Pogledala je ponižne osebenjke in za vsa-

kega vedela, kako se je nazadnje obnesel pri delu; tako je hladno pokazala: ti, ti in ti lahko pridete, ti in ti pa nikoli več!

Leta 1909, ko je bil Franc še živ, sta z Rezko začela graditi hišo ob cesti na Ratežu, ravno nasproti današnje Vovkotove gostilne. Računala sta, da bosta v njej odprla gostilno, saj je tod mimo vodila glavna cesta, ki je držala od Ljubljane na Zagreb, prometa je bilo veliko, še posebej ko je bil v mestu semenj, ko so sejmarji, prodajalci in kupci, kar iskali gostilne, da so se odpočili, najedli in napili ter naredili "likof", ko so proslavili dober posel. Hiša je bila za tiste čase res velika, merila je 14 krat 12 m. "Hiša je bila velika in visoka in v njej nikoli ni bilo toplo. Prostori so bili visoki 3,3 metra, tako da sem kot otrok z iztegnjenimi rokami stala na peči pa nisem dosegla do stropa," se spominja Marija Dobravec, vnučinja Brezljanske Rezke, najstarejša od petih otrok njenega starejšega sina Janeza.

Vovkotova sta nameravala v novi hiši ob cesti odpreti gostilno, a takrat je bila na Ratežu že Gorenčeva gostilna in avstrijske oblasti niso dovolile, da bi bile v vasi dve gostilni. Odločna Rezka je dosegla, da so njihovo hišo šteli pod Brezje, češ da je cesta meja med vasema. A v novi Vovkotovi hiši ni bilo nikoli gostilne, so pa dolgo imeli pušenšank ali pa točili pijačo na črno. Je pa do danes obveljala Rezkina, da hiša sodi pod Brezje.

Vovkotovi se tudi po smrti očeta Franca niso preselili v novo hišo ob cesti, ampak je vdova Rezka s petimi otroki ostala na Brezljanskem in s trdo roko vodila veliko posest in strogo vzgajala otroke, hišo ob cesti pa so dajali v najem, največ so v njej bivali zandarji. To je trajalo do leta 1931, ko se je oženil Francelj, najstarejši sin iz Francevega prvega zakona. Po takratnem običaju je grunt pripadel najstarejše-

mu sinu. Rezka pa je poskrbela tudi za svoje otroke. Lojzka je dala učiti za kovača. Pepca je bila najprej pri nunah v Šmihelu, potem pa, ko je začel za njo gledati Pepi iz Hudoklinove gostilne v Brusnicah, jo je dala še k nunam v Ljubljano, kjer se je izpopolnila v kuharski umetnosti, kar je potem s pridom dolgo uporabljala v Hudoklinovi gostilni. Mati Rezka je dala napisati, da mora Francelj polsestri Pepci, ko se bo ta "preoblekla", se pravi slekla nunska oblačila in se poročila, dati lepo doto. Janezu, svojemu najstarejšemu, pa je od velikega Brezljanovega grunta zapisala 27 ha gozda in 4 ha obdelovalne zemlje. Ko se je Francelj oženil, je prevzel velik Vovkotov grunt, Rezka pa se je s svojimi tremi otroki preselila v hišo ob cesti, kjer je zagospodaril Janez.

A na stari Brezljanovi domačiji ni bilo sreče. Francjeva žena je na porodu umrla, otrok, sin Franci, pa je ostal pri življenju. Franc se je kmalu vdruči poročil in za ženo vzel Micko iz Štraverberka. Oženil se je za božič 1932, za veliko noč 1933 pa umrl, star komaj 32 let. Mali Franci je komaj shodil pa je bil že sirota brez staršev. S sedmine sta ga s sabo na svoj dom odnesla stara mati Rezka, pravzaprav žena njegovega pokojnega starega očeta in sestra njegove pokojne stare matere, in Janez, polbrat njegovega očeta. Pri njiju je ostal, dokler se ni osamosvojil. Od očetovega doma ni dobil nič.

Rezka je nagovarjala sina Janeza, naj vzame Francjevo vdovo, da bi Brezljanov grunt ostal v domačih rokah, a

Janez ni bil za to. Je bil pa pripravljen vdovi po svojem polbratu za grunt odšteti 100.000 dinarjev, kar je bilo za tiste čase zelo velik denar. Micka pa ni bila za to, še posebej ne, ko je začel k njej v vas hoditi kovač Lojzek, Janezov brat in polbrat njenega pokojnega moža Franclja. Kar na hitro sta se vzela in kar eden za drugim je "ratalo" sedem otrok. Lojzek je bil po materi pravi hrust. Stari ljudje iz teh krajev vedo povedati, da je 160-litrski sod vina sam dvignil z voza in ga zanesel na lege v klet. Ko je fural pesek, ni nikoli uporabil vinte, kot so rekli navojni dvigalki, ampak je trugo, se pravi zaboj na vozu, poln peska, prevrnil tako, da se je z ramo uprl vanj. A ga njegova silna moč ni obvarovala pred njegovo trugo – krsto. Lojzek je bil bolj jezičen in zbadljiv. Med vojno je delal za partizane. Neko popoldne se je v Šentjerneju javno norčeval iz "ta belih" in jih zasramoval. Ponoči so prišli ponj v Brezje, ga odpeljali in blizu doma pobili. Ljudje še danes vedo povedati, kdo da ga je.

Leta 1947 je v 64. letu starosti umrla Lojzkova mati Rezka, nekdanja trda gospodarica velikega Brezljanovega grunta. Na brusniškem pokopališču so jo položili v rodbinski grob, v zemljo, ki jo je pred davnimi leti prav ona podarila brusniškemu farovžu za britof žegnani. Ko je bila jama skopana, je eden od pogrebcev stopil v bližnjo gostilno, se obrnil k domačinu, za katerega so govorili, da je kot belogardistični črnorokec ubil Lojzka: "Pridi, morilec, boš videl Brezljanovega Lojzka lobanjo!"

(Nadaljevanje prihodnjic)